

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7710>

Number: 69 , p. 193-211, Summer II 2018

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Süreci / Publication Process

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayın Kabul Tarihi / The Published Date

19.06.2018

14.08.2018

Yayınlanma Tarihi / Publication of Acceptance Date

30.08.2018

ZEYVE AŞİRET DOKUMALARINA BİR ÖRNEK: BASKİL HACI HASAN BABA TÜRBESİ'NDEKİ HALI SECCADE VE YOLLUKLAR

*AN EXAMPLE FOR ZEYVE TRIBE WEAVINGS: CARPET PRAYER RUG AND
RUNNERS IN BASKIL HACI HASAN BABA TOMB*

Dr. Öğr. Üyesi Naime Didem Öz

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4950-7238>

*Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü,
naime.didem.oz@msgsu.edu.tr*

Dr. Öğr. Üyesi Elif Aksoy

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3621-2278>

*Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü,
elifaksoy@firat.edu.tr*

Öz

Baskil, Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan Elazığ iline bağlı bir ilçe olup, ilin batı tarafında yer almaktadır. Tarihin ilk kültür ve medeniyet merkezlerinden olan Mezopotamya ile Anadolu'yu birbirine bağlayan yollar üzerinde bulunan Baskil, eski bir yerleşim yeridir. Baskil'i eskiden göçebe hayat yaşayan, daha sonraları yerleşik hayata geçen Zeyve, İzolu, Cihanbeyli, Parçikan, Direjan, Herdi ve Aluçlu Aşiretleri yurt tutmuştur. Çalışmaya konu olan Baskil Doğancık Köyü Hacı Hasan Baba Türbesi'nde bulunan halılar, ilçede yaşayan Zeyve Aşireti'ne mensup kişiler tarafından camiye bağışlanmıştır. Anadolu'da yaygın bir gelenek olarak türbe ve camilere bağışlanan halılar, o yörenin kültürel mirasıdır. Bu halılar aşiretlerin kültürleri, örf ve adetleri hakkında bilgiler veren, yazılı olmayan belge niteliğindedir. Bundan birkaç yıl öncesine kadar türbede çok sayıda halı bulunmasına rağmen şimdilerde sadece altı adet halı kalmıştır. Bu halılar Türk düğümü ile dokunmuştur. Halılarda kullanılan atkı ipliği pamuk, çözgü ve ilmek ipliği yündür. Bu çalışmada, Zeyve Aşireti'ne ait Baskil Doğancık Köyü Hacı Ha-

san Baba Türbesi'nde bulunan el dokuması halıları gün ışığına çıkarmak ve bu halıları motif, renk ve kompozisyon açısından incelemek amaçlanmıştır. Ayrıca Zeyve Aşireti halıları ile Doğu Anadolu Bölgesi halıları arasındaki benzerliklerin ortaya çıkarılması da hedeflenmiştir. Baskil Doğançık Köyü Hacı Hasan Baba Türbesi ve çevresine araştırma-inceleme gezisi düzenlenmiş, türbede bulunan halılar tarafımızdan fotoğraflanarak belgelenmiştir. Ayrıca halıların boyutları ölçülmüş, kaliteleri saptanmış, ipliklerin lif türü belirlenmiş ve motifleri ile ilgili ayrıntılı inceleme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zeyve Aşireti, Baskil, Hacı Hasan Baba Türbesi, Halı, Kültürel Miras, Dokuma

Abstract

Baskil is a district of Elazığ province located at Eastern Anatolia Region of Turkey and it is placed on the west of the province. Being located on the roads which interconnect Mesopotamia and Anatolia among the first cultural and civilization centers of the history, Baskil is an ancient settlement area. Zeyve, İzolu, Cihanbeyli, Parçikan, Direjan, Herdi and Aluçlu Tribes which had lived the nomadic life then became sedentary have adopted Baskil as their country. The carpets existing in Baskil Doğançık Village Hacı Hasan Baba Tomb that is the concerned topic of the study have been donated to the mosque by people who are the members of Zeyve Tribe living in the district. The carpets donated for tombs and mosques as a common tradition in Anatolia are the cultural heritage of the relevant locality. These carpets are in nature of noncupative document which give information about cultures, usage and customs of tribes. Even though there have been many existing carpets in the tomb until a few years ago, just six carpets remained now. These carpets are woven with Turkish knots. Weft thread used in carpets is cotton while warp thread and pile yarn are wool. This study aims to bring to light hand knotted carpets existing in Baskil Doğançık Village Hacı Hasan Baba Tomb belonging to Zeyve Tribe and to examine these carpets in terms of patterns, color and composition. Moreover, it is also aimed to reveal similarities between Zeyve Tribe carpets and the Eastern Anatolia Region carpets. A research and study trip has been organized in and around Baskil Doğançık Village Hacı Hasan Baba Tomb and the carpets existing in the tomb have been photographed. Moreover, carpet sizes have been measured, knot quality has been determined, fiber types of threads have been determined and detailed research has been made about the patterns.

Key Words: Zeyve Tribe, Baskil, Hacı Hasan Baba Tomb, Carpet, Cultural Heritage, Weaving

1. GİRİŞ

Anadolu'daki göç ve iskân tarihi incelendiğinde aşiretlerin ve bu aşiretlere ait yaşam biçiminin kültürün oluşmasında önemli olduğu görülmektedir (Koyuncu Okca ve Genç, 2017: 226). Elazığ iline bağlı Baskil İlçesi'nin de içinde bulunduğu Doğu Anadolu, Oğuz Boyu Aşiretlerinin göç yollarının geçtiği, birçok beylik, devlet ve imparatorluğa beşiklik etmiş bir bölgedir. Özellikle ilçeden geçen Fırat Nehri havzasının verimli toprakları, pek çok kavmin buraya yerleşmesinde etkili olmuştur. İlk olarak Hititler bu bölgede uzun süre hâkimiyet kurmuşlar, daha sonra Asurlular ve Urartular Baskil yöresini ele

geçirmişlerdir. İlçenin bulunduğu bölgede Pers ve Makedonya istilası yaşanmış ve son olarak da Romalılar ve Bizanslılar yöreye hâkim olmuşlardır. Baskil ilçesinde, ilk İslam hâkimiyeti Sasaniler ile başlamıştır. Selçukluların Anadolu'ya girmesiyle bölge Artuklu Beyliği'nin elinde kalmıştır. Bölge, bir süre Anadolu Selçuklu Devleti'nin hâkimiyeti altında kaldıktan sonra 1514 yılında Yavuz Sultan Selim'in doğu seferi sırasında Osmanlı Devleti hâkimiyetine girmiştir (Kıyak, 2016: 160). İlçe, Cumhuriyet dönemine kadar Harput'a bağlı bir belde olarak yönetilmiştir (Kati, 2009: 239). Baskil'in güneydoğusunda Sivrice, batısında Karakaya Baraj Gölü ve Arguvan,

güneyinde Kale ve Doğanyol, doğusunda Elazığ, kuzeyinde ise Keban İlçesi bulunmaktadır. Baskil'de birçok aşiret yaşamıştır. Bun-

lar: Zeyve, İzolu, Cihanbeyli, Parçikan, Direjan, Herdi ve Aluçlu Aşiretleridir (Bkz. Harita: 1).

Harita 1. Elazığ Baskil İlçesi Aşiretlerinin Yerleşim Alanları (Çakar, 2012: 385)

Hacı Hasan Baba Türbesi, Baskil İlçesi'nin 3 km. kuzeyinde olup, Doğancık Köyü'ndedir (Bkz. Fotoğraf: 1). Yörede Türk iskânı açısından önemli katkısı olan, eski ismi ile Şeyh Hasan Zaviyesinin, Osmanlı Döneminde XVIII. yüzyıla kadar faaliyetini sür-

dürdüğü belirtilmektedir (Çakar, 2012: 385). Doğancık Köyü'nde yaşayan Zeyve, Zeyveli ve Zeyvelü isimleri ile bilinen halk, Baskil İlçesi'nin kuzeyine yerleşmiştir. Zeyve Aşiret mensupları, Kürtçenin bir lehçesi olan Kurmançça konuşmaktadırlar (Türkay, 1979: 673).

Fotoğraf 1. Hacı Hasan Baba Türbesi (Elif Aksoy Arşivi, Elazığ, 2016)

1.1. Araştırmanın Amacı

Dokuma literatürü incelendiğinde Baskil'de yaşayan Zeyve aşiretinin dokumaları ile ilgili herhangi bir bilgi, resim, şekil ve sema bulunamamıştır. Ayrıca bu aşiretin dokumaları ile ilgili herhangi bir yayına da ula-

şılamamıştır. Bu çalışmada, Hacı Hasan Baba Türbesi dokumalarının detaylı olarak incelenmesi, dokumalarda kullanılan araç ve gereçlerin tespit edilmesi, renk, motif ve desen özelliklerinin saptanması ve belgelenmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla gerçekleştirilen

çalışma ile bu dokumalar, literatüre kazandırılmış olacaktır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinden yararlanılmıştır. 2016 yılının eylül ayında Baskil'e ve Hacı Hasan Baba Türbesi'ne bir araştırma-inceleme gezisi düzenlenmiştir. Türbe'nin deposunda olan halı seccade ve yollukların boyutları ölçülmüş, kaliteleri ve hav yükseklikleri saptanmış, kullanılan ipliklerin lif türü belirlenmiş ve motifleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca Baskil'de eskiden dokuma yapan kişiler ile görüşülerek halıların hammaddeleri, dokuma işlemleri, tezgâh tipi, boyaları, desenleri ve renkleri hakkında bilgi alınmış, türbedeki halılar tarafından fotoğraflanarak belgelenmiştir.

2. BULGULAR

2.1. Hammadde ve Dokuma İşlemleri

Baskil yöresinde yaşayan aşiretlerin başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Geçmişte yaylak-kışlak hayatı sürmüş olan aşiretler, hayvanlarına daha verimli topraklar bulabilmek için mevsimlere göre göç etmişlerdir. Göç zamanı doğadan destek alarak belirlenir ve yaylalara göç değişiklik göstermekle birlikte nisan ayının ortaları ile mayıs ayının başında gerçekleştirilir (Yılmaz ve Koyuncu, 2009: 381). Bu hayat tarzı içinde taşınması kolay ve dayanıklı eşyaları kullanmışlardır. Konargöçer olan aşiretlerin tarım ve hayvancılıkla uğraşmaları dokumacılığın gelişmesine yol açmıştır. Hayvanlardan elde ettikleri yünü pamuk lifi ile birleştirerek çeşitli dokumalar üretmişlerdir. Konaklama için kullanılan çadırlarda, günlük hayatta ihtiyaç duyulan eşyaların ve gıda maddelerinin konulduğu çuvallardan, çeyizlerin konulduğu hurçlara, örtülerden yaygılara kadar birçok eşya dokumalardan yapılmıştır. Dokunan örtüler ve yaygılar ile hem soğuktan korunmuş, hem de çadırların süsleme ihtiyacı karşılanmıştır. Bu durum kendi kendilerine yeten bir ekonomiye sahip olduklarının göstergesidir (Genç ve Koyuncu Okca, 2017: 97).

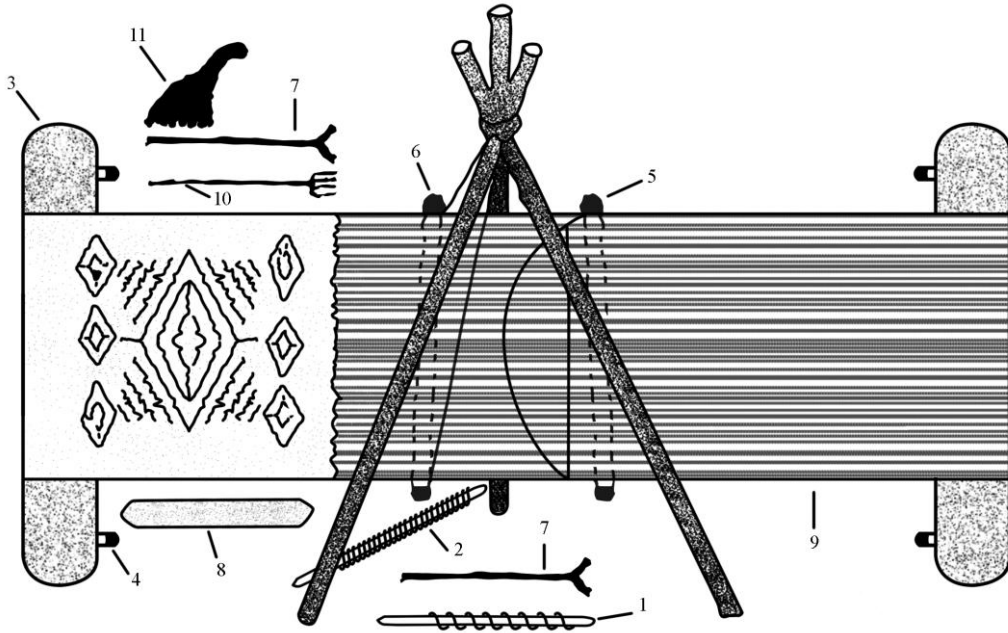
Zeyve aşireti kadınları dokumada kullanacakları pamuk ve yün ipliklerini geleneksel yöntemlerden yararlanarak kendileri hazırlamışlardır. Tarihin hemen her döneminde yaygın ve zorunlu kullanım alanıyla pamuk, insanlık açısından büyük ekonomik öneme sahiptir (Tekin, 2016: 258). Pamuk iplikleri, tarladan toplanan pamuk lifinin, kıvan adı verilen ve yaya benzeyen bir alet ile çırpılıp, dolap (çıkırık) denilen başka bir aletten geçirilmesi ile elde edilmiştir. Yün iplikleri için gerekli olan yün ise ilkbahar aylarında koyunlardan kırılarak elde edilir. Yün önce suya basılır ve kirlerinin yumuşaması için birkaç gün suda bırakılır. Sudan çıkarılan yünler düzgün taşlar üzerine serilerek, şununuk (tokaç) yardımı ile dövülür. Tokaçlanan yünler bol suda tekrar yıkandıktan sonra taşlar üzerine serilerek güneşte kurumaya bırakılır. Kuruyan yünler, tarak denilen dişli bir aletten geçirilerek, üzerindeki yabancı maddeler temizlenir. Yün, kıvan ile tiftiklendikten sonra ele sarılır, bağ haline getirildikten sonra ise kirmen ile iplik haline getirilir. Bu iplikler çile şeklinde sarılarak doğal boyalar ile renklendirilir (İ. Asutay ve Z. Timurkan, kişisel görüşme, 10 Eylül, 2016). Yöre halkı tarafından eğrilen ve boyanan ipliklerden halı, palas, çuval, heybe, harar, kazak ve çoraplar yapılmıştır. Palas, kalın bir dokuma olup, keçi kılı ve pamuk ipliği ile tevn (Xanut) adı verilen bir tezgâhta dokunur, kış mevsiminde sıcak tutması için yere serilir ve bazen de soğuktan korunmak için kapıların dış kısmına asılır. Harar (ğarar) ise çuvalın büyüğü olup, yiyeceklerin ve eşyaların taşınması ile saklanmasında kullanılır (Çakar, 2012: 282).

2.2. Dokumada Kullanılan Tezgâh Tipi ve Araçlar

Konargöçer yaşam süren aşiretler, bu yaşam tarzı içinde kolaylıkla taşıyabilecekleri, takılması ve sökülmesi kolay olan yer tezgâhlarını tercih etmişlerdir. Yozgat yöresinde ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde de kullanılan bu tezgâh aynı zamanda tevn, üçayaklı tezgâh veya konargöçer tezgâh adıyla da anılmaktadır. Yer tezgâhı, levent (merdane)

vazifesi gören iki adet sırık, üççatal ayak ve dört adet zemine çakılan kazıktan oluşmaktadır. Sırıklar, yere çakılan kazıklara açılan deliklere geçirilir veya sağlamca bağlanır. Kazıklar ve sırıklar arasındaki mesafe, yapılacak olan dokumanın boyuna göre ayarlanır. Çözgü, sırıklar arasında ve yere paralel olarak

çözülür. Daha sonra dikilen üççatal ayaktan iki tanesine gücü ağacı bağlanıp, gücüleme işlemi yapılır ve varangelen ağacı takılır. Ağızlık ipliği geçirilip zincir ve kilim dokuması yapılarak dokuma işlemine başlanır (Öztürk, 2007: 45) (Bkz. Şekil: 1, Fotoğraf: 2).

Şekil 1. Yer Tezgâhı (Birnebûn, 1997: 14) (Kaynaktaki Şekil Üzerinden Tekrar Çizilmiştir).

Fotoğraf 2. Yer Tezgâhı (Kavcı, 2012: 77)

Kaynak kişiler ile yapılan görüşmelerde Baskil'de dokunan dokumalarda yer tezgâhı (üçayaklı tezgâh-konargöçer tezgâh) kullanıldığı tespit edilmiş olup, tezgâhta kullanılan araç ve gereçler hakkında bilgi alınmıştır.

1. Birek: İlmelik iplikleri hazırlamak için kullanılır. Ortası oyulmuş bir ağaç çubuktur. Bu ağaç çubuğa ilmelik iplikler sarılır, makas ve bıçak ile kesilerek düğüm atmaya hazır hale getirilir (Dengiz ve Erdoğan, 2008: 417).

2. Masur: Dokuma sırasında atkı ipliğini atmak için kullanılır. Uzun ve ince bir ağaç çubuktur. Atkı ipliği çubuğun uç kısmına sarılır ve çözgü tellerinin arasından geçirilir.

3. Tevni: Çözgülerin bağlandığı çubuklara tevni (levent) denir.

4. Sing: Yere çakılan kazıklardır. Bu kazıklar sayesinde leventler bu kazıkların üzerine monte edilir.

5. Darpiş: Çapraz sopasıdır. Dokuma yapılırken öndeki çözgü telinin arkaya, arkadaki çözgü telinin öne gelmesini sağlar.

6. Dagir: Gücü ağacıdır. Tezgâhın tam ortasında bulunur. Dokuma yapılırken ön çözgü telleri ve arka çözgü tellerinin karışmasını önler. Çözgü taksimatını yapar.

7. Kuçık: Elde yün eğirmeye ve sarmaya yarayan, ağaçtan yapılmış araç, öreke, kirman.

8. Bevs: Çözgü tellerini ayırmada kullanılan bir kılıçtır. Düz ve enli olup, tezgâhın ön kısmında bulunur. Bevs, dokumanın düzün durmasını sağlar. Alt ve üst çözgü tellerinin arasına konarak çözgü tellerinin karışmasından doğacak hatayı önler veya yapılan hatanın erken fark edilmesine yardımcı olur.

9. Hevde: Tezgâhın dikine sarılan ve dokumanın iskeletini oluşturan çözgü ipliğidir.

10. Pij: Dokuma yapılırken karışan veya kayan çözgü ipliklerini açmak için kullanılır.

11. Kirkit: Atkı ve ilme ipliklerinin sıkıştırılmasında kullanılan araç, tarak.

3. BASKİL HACI HASAN BABA TÜRBESİ'NDEKİ HALI SECCADE VE YOLLUKLAR

Hacı Hasan Baba Türbesi'nde bulunan halı seccade ve yolluklar, geçmişte Baskil'de yaşamış olan Zeyve Aşiretine mensup kişiler tarafından dokunmuş ve yine bu aşiretin üyeleri tarafından türbeye bağışlanmıştır (İ. Asutay ve Z. Timurkan, kişisel görüşme, 10 Eylül, 2016). Anadolu'da yaygın bir gelenek olarak türbe ve camilere bağışlanan dokumalar, o yörenin kültürel mirasıdır. Bu dokumalar o bölgenin gelenekleri, yaşam tarzları, birbirleri ile olan ilişkileri, inançları, kültürleri ve motifleri hakkında bilgi vermektedir. Söz konusu dokumalar, bağışlandıktan sonra türbe ve caminin malı sayılırlar. Hiç kimse tarafından alınıp satılamazlar. Kullanma hakkı tamamen camiye veya türbeye aittir. Halı ve kilim bağışları, vakfeden ya da ölen kişinin sevap kazanması için yapılan dini amaçlı bağışlar olup, bu dokumalar renkleri ve motifleri ile ayrı bir değer taşımaktadırlar. Anadolu'nun birçok yerleşim yerinde cami ve türbelere bağışlanan dokumalar daha önceden bağışlanmış olan dokumaların üzerine serilir ve o dokumanın üzerinde kılınan her namazda, merhumun da hayır işlediği düşüncesi ile birlikte, merhumun yakınları son görevlerini yerine getirmenin huzurunu yaşarlar (Koyuncu, 2009: 201).

Zeyve Aşiret üyeleri dokuma üretimini çeşitli sebepler nedeni ile uzun yıllar önce bırakmışlardır. Bugün yörede bu dokumaları yapabilecek kimse kalmamıştır. Bu yüzden dokumaların yöresel isimlerine ve dokumalarda kullanılan motiflere yörede verilen isimlerin bilgisine ulaşılamamıştır. Bu durum çalışma sırasında karşılaşılan en büyük zorluk olmuştur. Günümüzde Hacı Hasan Baba Türbesi'nde yalnızca altı adet halı bulunmaktadır. Bu halılar Türk düğümü ile dokunmuştur ve genel olarak kaba kalitede halılardır. Halılarda kullanılan atkı ipliği pamuk, çözgü ve ilmek ipliği yündür. Halıların boyutları 227 x 331 cm, 71 x 122 cm, 119 x 371 cm, 77 x 136 cm, 109 x 368 cm ve 112 x 361

cm'dir. Halıların hav yüksekliği ortalama 1 cm'dir. Bu halılar geometrik bir düzene göre desenlendirilmiştir ve temel öge, halının ortasına yerleştirilmiş "göl" motifidir. Göl, halının orta kısmında yer alan yoğunlaşmış motifler topluluğudur (Aksoy ve Taraşlı, 2017: 281). Anadolu'nun birçok yöresinde kullanılan "göl" motifine o yörelerde yaşayan halk tarafından; tepsi, madalyon, top, göbek ve sofralık gibi değişik isimler de verilmiştir (Aytaç, 1982: 126).

Doğu Anadolu halılarında göller ya basit sıralar halinde, tek eksende veya kaydırılmış eksende yer almıştır. Halı zemininin dörtgenlere ayrıldığı ve göllerin bu dikdörtgenlerin içine yerleştirilerek dokunduğu örnekler de bulunmaktadır (Görgünay Kırcıoğlu, 1994: 18-19). Türkmen halılarının zemininde yer alan göl motifleri o boyun temel boy motifi sayılmaktadır. Teke göl, sarık göl, salur göl bunlardan birkaçıdır. Güllü göl, temircin göl gibi bazı motifler ise, boyun adını taşımaz ama o boyun temel gölüdür (Türkmen, 2001: 28-29). Doğu Anadolu köy halıları ile Baskil halıları arasında renk bakımından da benzer-

likler görülmektedir. Her iki tip halıda da genel olarak koyu renkli zemin üzerinde kırmızı, lacivert, kahverengi, yeşil, mor ve turuncu gibi kontrast renkler ile motifler dokunmuştur.

Bu çalışmada Baskil Hacı Hasan Baba Türbesi'nde yapılan alan araştırması kapsamında incelenen dokumaların altı tanesinin teknik ve desen özellikleri ayrıntılı olarak verilmiştir.

Örnek No: 1

İnceleme Tarihi: 10.09.2016

Türbedeki Yeri: Depo

Türbeye Geliş Tarihi: Bilinmiyor

Türbeye Geliş Şekli: Bağış

Boyutları: 227x331 cm.

Dokuma Yöresi: Baskil

Dokumanın Dönemi: 20. yy

Dokumanın Kullanım Alanı: Yolluk

Dokuma Tekniği: Halı

Dokuma kalitesi: 23x30

Dokumanın Hav Yüksekliği: Ortalama 1 cm.

Kullanılan Boya: Kimyasal Boya

	Atkı	Çözü	İlme
Hammaddesi:	Pamuk	Yün	Yün
Kat Adedi:	1	1	1
Büküm Yönü:	S	S	S
İplik Numarası:	El Eğirmesi	El Eğirmesi	El Eğirmesi
Renk:	Beyaz	Krem	Kırmızı, Siyah, Beyaz, Sarı, Taba Rengi, Gri, Turkuaz, Açık Kahverengi

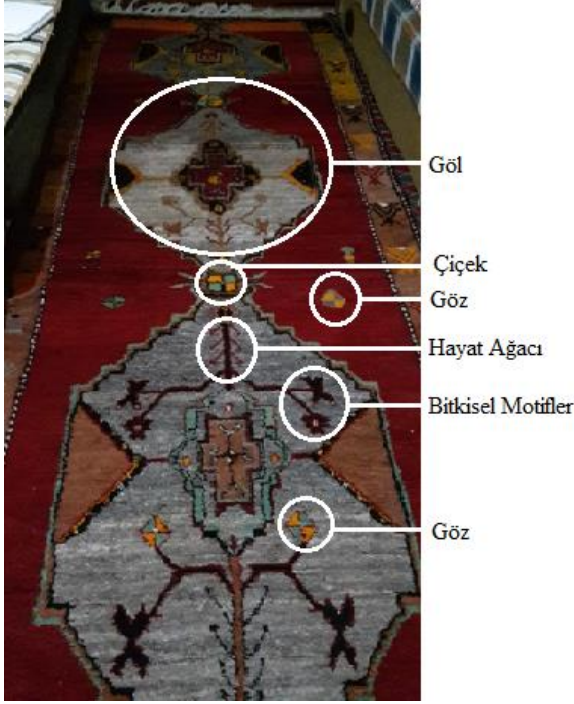
Kullanılan Motifler: Hayat Ağacı, Bitkisel Motifler, Göz, Çiçek

Açıklama: Örnek 1'deki halının zemininde üç adet göl yer almaktadır. Halının etrafını bir adet bordür çevrelemiştir. Bordürde motifler, geniş aralıklar ile yerleştirilmiştir (Bkz. Fotoğraf: 3-4, Çizim: 1). Göllerin içi hayat ağacı (Anonim, 2005: 96), bitkisel motifler, göz (Erbek, 2002: 133) ve çiçek (Anonim, 2005: 84)

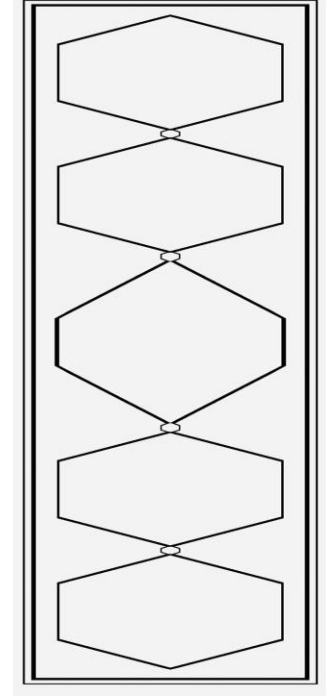
motifleri ile doldurulmuştur. Dokumada görülen hayat ağacının uzun bir geçmişi vardır. Bu motif, "can ağacı" olarak da nitelendirilir ve ölümsüzlüğün sembolüdür. O, aynı zamanda sürekli gelişen, cennete yükselen bir ağaçtır ve hayatın dikey sembolizmini oluşturur. Geniş anlamda o, sürekli gelişim ve değişim içinde yaşayan evreni sembolize eder. Evrenin üç elementini; toprağın derinliğine

inen kökleriyle yeraltını, alt dalları ve gövdesi ile gökyüzünü, ışığa yükselen üst dalları ise cenneti simgeler. Yeryüzü ve cennet arasındaki iletişimi sağlar (Erbek, 2002: 166). Hayat ağacı motifi Anadolu'nun değişik bölgelerinde el işlemelerinde, halı ve kilim dokumalarında

rında sık görülen motiflerdendir. Göz motifi de nazar veya kemgöz denilen zararlı bakışlardan korunma amaçlı olarak dokunan bir motiftir (Ateş, 1992: 43). Göllerin dışında kalan alanlara ise, yine göz motifleri yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 3. Örnek 1, Halı Yolluk (Elif Aksoy Arşivi, Elazığ, 2016)

Çizim 1. Örnek 1'in Yüzey Şeması

Fotoğraf 4. Örnek 1'den Detay (Elif Aksoy Arşivi, Elazığ, 2016)

Örnek No: 2

İnceleme Tarihi: 10.09.2016

Türbedeki Yeri: Depo

Türbeye Geliş Tarihi: Bilinmiyor

Türbeye Geliş Şekli: Bağış

Boyutları: 71x122 cm.

Dokuma Yöresi: Baskil

Dokumanın Dönemi: 20. yy

Dokumanın Kullanım Alanı: Seccade

Dokuma Tekniği: Halı

Dokuma kalitesi: 27x30

Kullanılan Boya: Kimyasal Boya

Dokumanın Hav Yüksekliği: Ortalama 1 cm.

	Atkı	Çözü	İlme
Hammaddesi:	Pamuk	Yün	Yün
Kat Adedi:	1	1	1
Büküm Yönü:	S	S	S
İplik Numarası:	El Eğirmesi	El Eğirmesi	El Eğirmesi
Renk:	Beyaz	Krem	Beyaz, Kırmızı, Siyah Gri, Açık ve Koyu Yeşil

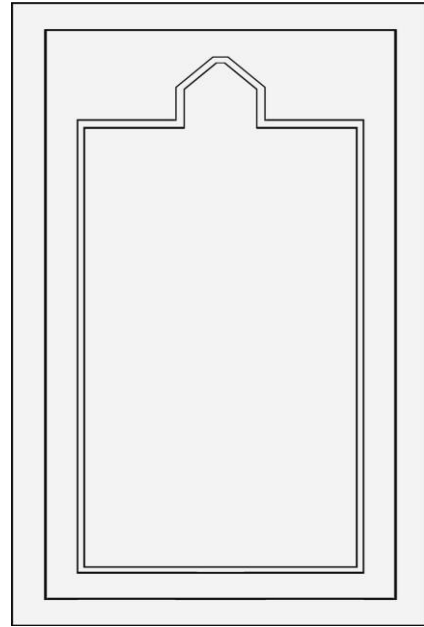
Kullanılan Motifler: Ok, Akrep

Açıklama: Örnek 2'deki halı seccadede bir adet mihrap göze çarpar (Bkz. Fotoğraf: 5, Çizim: 2). Halının zemini ok motifinden (Anonim, 2006: 115) oluşan bir adet bordürle çevrelenmiştir. Ok motifi cesaret ve kahramanlığı simgeler. Ok motifini halısına dokuyan kadın, erkeğinin güçlü ve yiğit kişi olduğunu anlatmak ister (Ateş, 1992: 25). İslamiyet öncesi ve sonrası kültürümüzde "ok-yay" motifi çok önemsenmiştir. Halının zemininde üç adet akrep (Erbek, 2002: 157) motifi görül-

mektedir. Halılara dokunan akrep motifi ise bir hayvandan korunma içgüdüsünü simgeler. Bu motifin var olduğu halıya, akrebin yaklaşamayacağı düşünülür (Ateş, 1992: 58). Ayrıca bu hayvanın betimlenmesiyle nazarı uzaklaştıran bir tılsıma sahip olunacağı da düşünülür (Diler ve Gallice, 2018: 176). Fotoğraf 5'teki Baskil halısı ile Fotoğraf 6 ve 7'deki Kars halıları bordür ve halı zeminindeki motiflerin sıralanış biçimleri bakımından benzerlik göstermektedir (Bkz. Fotoğraf: 6-7).

Fotoğraf 5. Örnek 2, Halı seccade (Elif Aksoy Arşivi, Elazığ, 2016)

Çizim 2. Örnek 2'nin Yüzey Şeması

Fotoğraf 6. Kars, 19. yy. 66 cm x 156 cm, Kalite 30x30, Elazığ Müzesi (Anonim, 2006: 116)

Fotoğraf 7. Kars, 200 x300 cm, Kalite 23x28, Renkler: Beyaz, Bordo, Lacivert (Görgünay, 1973:40)

Örnek No: 3

İnceleme Tarihi: 10.09.2016

Türbedeki Yeri: Depo

Türbeye Geliş Tarihi: Bilinmiyor

Türbeye Geliş Şekli: Bağış

Boyutları: 119x371 cm.

Dokuma Yöresi: Baskil

Dokumanın Dönemi: 20. yy

Dokumanın Kullanım Alanı: Yolluk

Dokuma Tekniği: Halı

Dokuma kalitesi: 27x20

Dokumanın Hav Yüksekliği: Ortalama 1 cm.

Kullanılan Boya: Kimyasal Boya

	Atkı	Çözü	İlme
Hammaddesi:	Pamuk	Yün	Yün
Kat Adedi:	1	1	1
Büküm Yönü:	S	S	S
İplik Numarası:	El Eğirmesi	El Eğirmesi	El Eğirmesi
Renk:	Beyaz	Krem	Kiremit Kırmızısı, Turuncu Gri, Krem, Siyah, Açık Mavi

Kullanılan Motifler: Çengel, Canavar Ayağı, Koçboynuzu

Açıklama: Örnek 3'teki halının zemini bir bordürle çevrelenmiş olup, bordürde çengel (Anonim, 2006: 168) motifi kullanılmıştır. Çengel motifi Anadolu halılarında koruma

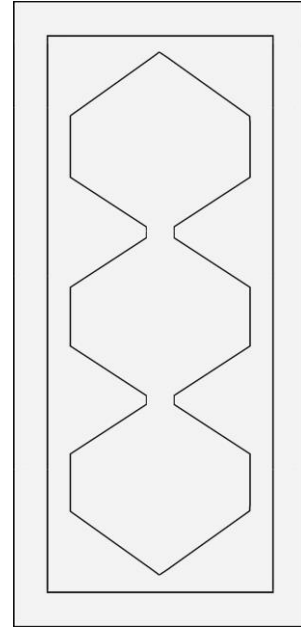
amaçlı yer alan motiflerdendir. Hem kötü gözün etkisini yok etmek amacıyla, hem de dişil ve eril kavramlar arasında bir köprü anlamında kullanılmıştır (Erbeğ, 2002: 138). Zeminde ise, canavar ayağı (Anonim, 2005: 64) motifi ile çevrili üç adet göl bulunmaktadır.

dır. Canavar ayağı motifi, kurt izi veya kurtağzı olarak da bilinmektedir ve koruma amaçlı olarak halılara dokunan motiflerdendir (Erbek, 2002: 158). Göllerin içine koçboynuzu (Erbek, 2002: 36) motifi yerleştirilmiştir (Bkz. Fotoğraf: 8-9, Çizim: 3). Koçboynuzu motifi

erkeksi kuvvetin, cesaretin ve bereketin simgesidir (Diler ve Gallice, 2018: 76). Fotoğraf 8'deki halı ile Fotoğraf 10'daki Şavak halısı zeminlerindeki göllerin sıralanış biçimi bakımından benzerlik göstermektedir (Bkz. Fotoğraf: 10).

Fotoğraf 8. Örnek 3, Halı Yolluk
(Elif Aksoy Arşivi, Elazığ, 2016)

Çizim 3. Örnek 3'ün Yüzey Şeması

Fotoğraf 9. Örnek 3'ten Detay (Elif Aksoy Arşivi, Elazığ, 2016)

Fotoğraf 10. Şavak Halısı, Tunceli Çemişgezek Payamdüzü Köyü (Aksoy, 2011: 120)

Örnek No: 4

İnceleme Tarihi: 10.09.2016

Türbedeki Yeri: Depo

Türbeye Geliş Tarihi: Bilinmiyor

Türbeye Geliş Şekli: Bağış

Boyutları: 77x136 cm.

Dokuma Yöresi: Baskil

Dokumanın Dönemi: 20. yy

Dokumanın Kullanım Alanı: Yolluk

Dokuma Tekniği: Halı

Dokuma kalitesi: 16x28

Dokumanın Hav Yüksekliği: Ortalama 1 cm.

Kullanılan Boya: Kimyasal Boya

	Atkı	Çözü	İlme
Hammaddesi:	Pamuk	Yün	Yün
Kat Adedi:	1	1	1
Büküm Yönü:	S	S	S
İplik Numarası:	El Eğirmesi	El Eğirmesi	El Eğirmesi
Renk:	Beyaz	Krem	Lacivert, Kırmızı, Mavi Krem, Yeşil, Sarı, Beyaz

Kullanılan Motifler: Nar, Nar Çiçeği, Yaprak

Açıklama: Örnek 4'teki halının bordürü bitkisel motifler ile süslenmiştir. Halının zemininde bir adet göl bulunmaktadır. Gölün içinde boyuna kesilmiş nar, narçiçekleri ve yaprak motifleri dikkat çeker. Tarihte tanımı yapılan ve yetiştirilen en eski meyve türlerinden birisi olan nar, Türk tezyinatında çok kullanılan, hurma gibi mukaddes ve cennet meyvesi sayılan bir motiftir. Birçok medeniyette do-

ğurganlık, sağlık, bereket ve zenginliğin sembolüdür (Arık, 2008: 43-44). Yaprak motifi ise hayat ve ölümle ilgili bir motiftir. Yaprak düştüğünde bir insanın öldüğüne, yeşerdiğinde ise bir insanın doğduğuna dair inançlar vardır (Ateş, 1992: 61). Halının lacivert zeminli bordüründe bulunan bitkisel motifler, yaprak motifleri ve dört köşede bulunan çiçekler ile bir bütünlük sağlayarak zeminle bütünleşmiştir (Bkz. Fotoğraf: 11-12-13, Çizim: 4).

Bitkisel Motifler

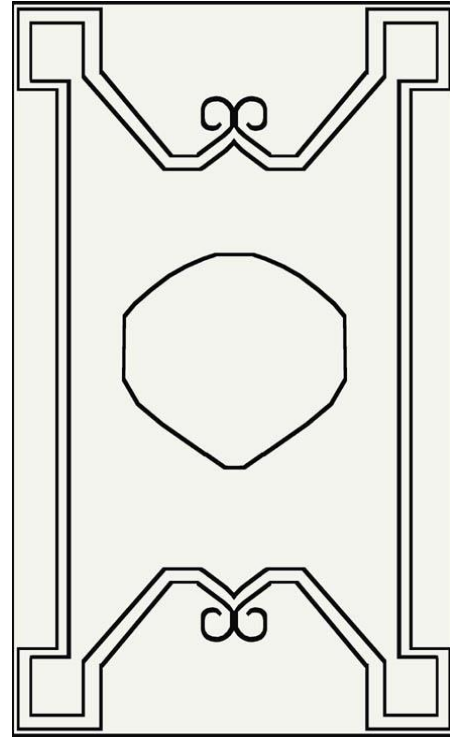
Nar Motifi

Göl

Çiçek

Yaprak

Fotoğraf 11. Örnek 4, Halı Yolluk
(Elif Aksoy Arşivi, Elazığ, 2016)

Çizim 4. Örnek 4'ün Yüzey Şeması

Fotoğraf 12-13. Örnek 4'ten Detay (Elif Aksoy Arşivi, Elazığ, 2016)

Örnek No: 5

İnceleme Tarihi: 10.09.2016

Türbedeki Yeri: Depo

Türbeye Geliş Tarihi: Bilinmiyor

Türbeye Geliş Şekli: Bağış

Boyutları: 109x368 cm.

Dokuma Yöresi: Baskil

Dokumanın Dönemi: 20. yy

Dokumanın Kullanım Alanı: Yolluk

Dokuma Tekniği: Halı

Dokuma kalitesi: 27x20

Dokumanın Hav Yüksekliği: Ortalama 1 cm.

Kullanılan Boya: Kimyasal Boya

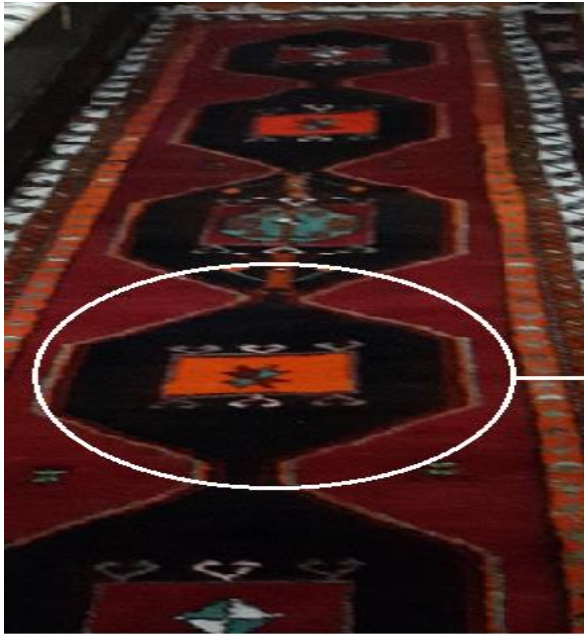
	Atkı	Çözü	İlme
Hammaddesi:	Pamuk	Yün	Yün
Kat Adedi:	1	1	1
Büküm Yönü:	S	S	S
İplik Numarası:	El Eğirmesi	El Eğirmesi	El Eğirmesi
Renk:	Krem	Krem	Kırmızı, Açık Mavi, Taba Turuncu, Beyaz, Siyah

Kullanılan Motifler: Sandık, Elibelinde, Yıldız, Bitkisel Motifler

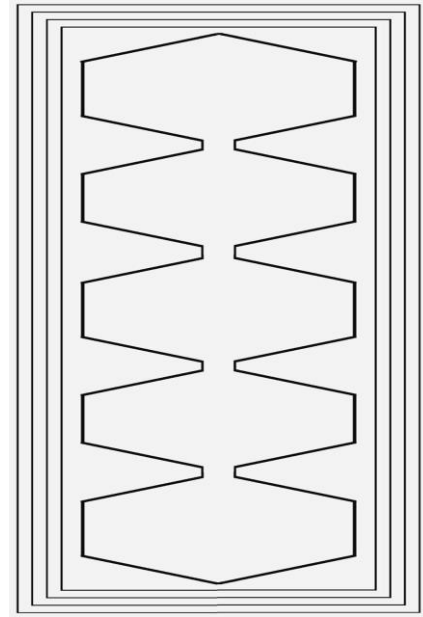
Açıklama: Örnek 5'teki halının zemininde beş adet göl ve göllerin içinde de sandık motifine benzer motifler görülmektedir. Sandık motifi, evlenmek üzere olan genç kızın çeyizini simgeler (Ateş, 1992: 49). Bu motif ayrıca, evlilik isteğini ve bebek beklentisini simgeler ve geleneksel olarak her genç kıza evlilik öncesi alınması gereken çeyiz sandığının stilize edilmiş halidir (Erbek, 2002: 80). Sandık motiflerinin dışı, elibelinde (Erbek, 2002: 23) motifleri ile çevrilidir. Elibelinde motifi ise annelik ve doğurganlık ile özdeşleşmiştir. Bereket amacı ile dokunan elibelinde motifi, halıyı dokuyan kadını simgeler, çok çocuk sahibi olmak ve evine bereket getirmek gibi düşüncelerin göstergesidir (Ateş, 1992: 28). Sandık

motiflerinin içlerine ise yıldız (Erbek, 2002: 98), göz ve koçboynuzu motifleri yerleştirilmiştir. Anadolu halılarında sıkça yer alan yıldız motifi, genellikle sekiz köşeli olarak, mutluluğu, sonsuzluğu ve bereketi ifade etmek için kullanılmıştır (Etikan ve Kılıçarslan, 2012: 128). Yıldız motifi, iç içe geçmiş iki üçgenden oluşmaktadır. Bu form, kare ve haç motifi ile birlikte anlamsal bir bütünlük içerir ve bu bütünlük evreni simgeler (Erbek, 2002: 88). Halı üç adet bordürle çevrelenmiştir ve bordürde bitkisel motifler yer almaktadır (Bkz. Fotoğraf: 14-15-16-17-18, Çizim: 5).

Fotoğraf 14'teki Baskil halısı ile Fotoğraf 19'daki Sivas halısının bordürlerinde bulunan bitkisel motifler, farklı bölgelerde dokunmalarına rağmen benzerlik göstermektedir (Bkz. Fotoğraf 19).

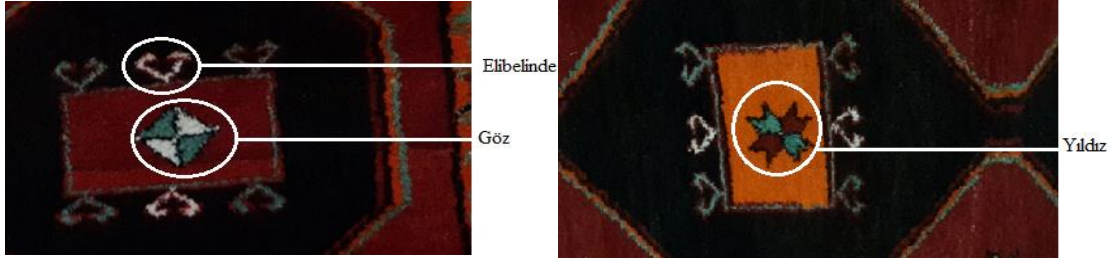

Göl

Fotoğraf 14. Örnek 5, Halı Yolluk
(Elif Aksoy Arşivi, Elazığ, 2016)

Çizim 5. Örnek 5'in Yüzey Şeması

Fotoğraf 15. 16. Örnek 5'den Detay, Halı Yolluk (Elif Aksoy Arşivi, Elazığ, 2016)

Fotoğraf 17. 18. Örnek 5'den Detay, Halı Yolluk (Elif Aksoy Arşivi, Elazığ, 2016)

Fotoğraf 19. Sivas, 19. yy, 110x 149 cm, Kalite 30x40, İstanbul Vakıflar Halı Müzesi (Anonim, 2006: 41)

Örnek No: 6

İnceleme Tarihi: 10.09.2016

Türbedeki Yeri: Depo

Türbeye Geliş Tarihi: Bilinmiyor

Türbeye Geliş Şekli: Bağış

Boyutları: 112x361 cm.

Dokuma Yöresi: Baskil

Dokumanın Dönemi: 20. yy

Dokumanın Kullanım Alanı: Yolluk

Dokuma Tekniği: Halı

Dokuma kalitesi: 46x27

Dokumanın Hav Yüksekliği: Ortalama 1 cm.

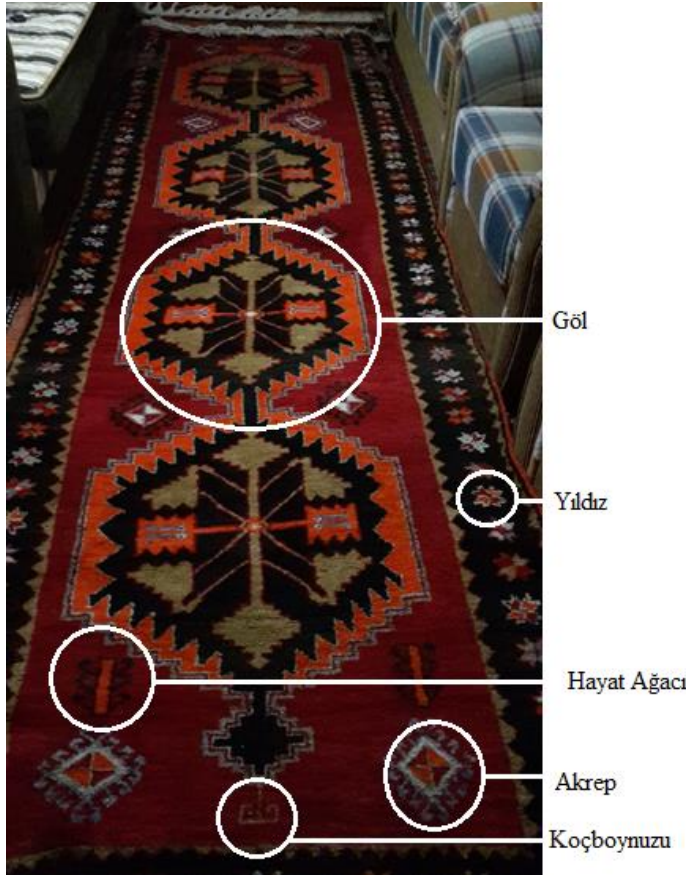
Kullanılan Boya: Kimyasal Boya

	Atkı	Çözü	İlme
Hammaddesi:	Pamuk	Yün	Yün
Kat Adedi:	1	1	1
Büküm Yönü:	S	S	S
İplik Numarası:	El Eğirmesi	El Eğirmesi	El Eğirmesi
Renk:	Beyaz	Krem	Kırmızı, Beyaz, Lacivert Turuncu, Açık Mavi, Yeşil

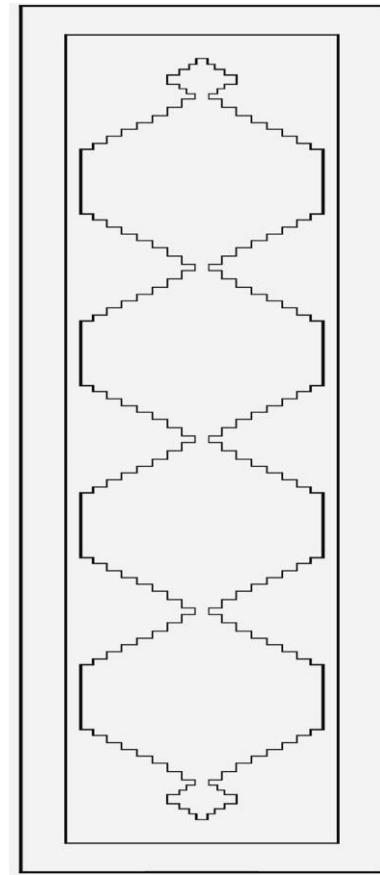
Kullanılan Motifler: Yıldız, Bitkisel Motifler, Koçboynuzu, Akrep, Hayat Ağacı

Açıklama: Örnek 6'daki halıyı yıldız motifinden oluşan lacivert renkli bir bordür çevrelemiştir. Zeminde dört adet göl bulunmaktadır. Göllerin içinde bitkisel motifler ile bir düzen-

leme yapılmıştır. Ayrıca halı zemininin başlangıcına ve sonuna koçboynuzu motifi yerleştirilmiştir. Göllerin dışında kalan alanlarda ise, akrep ve hayat ağacı motifleri dikkat çekmektedir (Bkz. Fotoğraf: 20-21-22, Çizim: 6).

Fotoğraf 20. Örnek 6, Halı Yolluk
(Elif Aksoy Arşivi, Elazığ, 2016)

Çizim 6. Örnek 6'nın Yüzey Şeması

Fotoğraf 21. 22. Örnek 6'dan Detay (Elif Aksoy Arşivi, Elazığ, 2016)

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Doğu Anadolu'da yaşayan aşiret mensuplarınca camilere hayır için bağışlanan halılar, aşiretlerin kültürleri, örf ve adetleri hakkında bilgiler veren yazılı olmayan belgeler niteliğindedir. Bu belgelerin doğru okunması ve yorumlanması kültür açısından büyük önem taşımaktadır. Aşiretlerin dokumaları üzerinde kullandıkları motifler, renkler ve desenler her cami için paha biçilmez bir kültürel mirastır. Bu yüzden camilerde bulunan, birer kültür hazinesi olan bu dokumaların ayrıntılı olarak incelenmesi, Anadolu'da yaşayan aşiretlerin dokuma kültürlerinin aydınlatılması açısından çok önemlidir.

Zeyve Aşiretine mensup kişiler, günlük yaşam biçimlerinde meydana gelen gelişimler ve ekonomik koşulların değişmesi ile sadece kendi ihtiyaçlarını karşılamak için dokuma üretmeyi uzun zaman önce bırakmışlardır. Bu yüzden araştırmacılara çok iş düşmektedir. Çünkü Hacı Hasan Baba Türbesi'ndeki bu halılar aşiretlerin kimliğini ve dokumaların nereye ait olduğunu aydınlatması açısından bir kültür hazinesidir. Dolayısıyla bu halıların kayıt altına alınıp, müzelerde sergilenmesi ve hatta desenlerinin çıkartılıp yeniden üretilmesi gerekmektedir. Zeyve Aşiretine mensup kaynak kişiler ile yapılan görüşmeler sonucunda, 1990'lı yıllara kadar Hacı Hasan Baba Türbesi'nde Zeyve Aşiretine ait yüzlerce el dokuması halı bulunduğu bil-

gisine ulaşılmıştır. Bu halılar zaman içerisinde azalmış ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmışlardır. Vakıf geleneği ile bağışlanmış ve günümüze kadar ulaşabilmiş altı adet halı da gün geçtikçe yıpranmakta, gerekli bakım ve onarımları yapılmadığı için yok olmaları konusunda büyük bir risk taşımaktadırlar.

Anadolu toprakları, tarihi süreç içinde birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden kavimler, Anadolu halkı ile sadece gelenek, örf ve adetler açısından değil, aynı zamanda kültür ve sanat anlamında da iletişim kurmuşlardır. Baskil Hacı Hasan Baba türbesinde bulunan halılar ile Doğu Anadolu halıları arasında belirgin bir fark gözlenmemiş olmasına karşın, kullanılan motiflerde, renklerde, dokuma tezgâhlarında ve dokumada kullanılan aletlerde birçok benzerlik saptanmıştır. Baskil halıları ile Doğu Anadolu halıları arasında görülen bu benzerlikler kültürlerarası iletişimin ve etkileşimin bir sonucudur.

KAYNAKÇA

- Aksoy, E. (2011). Şavak Havlı ve Havsız Kirkitli Dokumaları, Yayımlanmamış Sannatta Yeterlik Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aksoy, E. ve Taraşlı, L. (2017), "Tunceli Sarıbalta (Komer) Köyü Camisinde Bulunan Şavak Aşireti Halıları", Uluslara-

- rası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu 'Yazmalardaki El İzleri', 20-21 Nisan 2017 (s. 279-286), Trabzon.
- Anonim, (2005). *Anatolian Kilims* (1. cilt). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Ankara: Semih Ofset: 96, 84.
- Anonim, (2005). *Anatolian Kilims* (2. cilt). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Ankara: Semih Ofset: 64.
- Anonim, (2006). *Türk El Dokuması Halılar* (1. cilt). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Ankara: DÖSİM: 168.
- Anonim, (2006). *Türk El Dokuması Halılar* (2. cilt). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Ankara: DÖSİM: 115.
- Anonim, (2006). *Türk El Dokuması Halılar* (4. cilt). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Ankara: DÖSİM: 116, 41.
- Arık: (2008). "Efsanelerden Tekstillere Bir Motif; Side'nin Anlamı Nar", Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, GSE 1 Sempozyum Bildirileri Kitabı 05-10 Mayıs 2008, Antalya.
- Ateş, M. (1992). *Türk Halıları, Motiflerin-Sembollerin Dili*. EMA Kağıtçılık Matbaacılık Ltd.
- Aytaç, Ç. (1982). *Orta Dereceli Kız Teknik Öğretim Okulları El Dokumacılığı Temel Ders Kitabı*. Milli Eğitim Basımevi.
- Çakar, E. (2012). *Baskil (Elazığ) Yöresi Zaviyeleri*, Vakıflar Dergisi. S. 37: 385.
- Dengiz, M. ve Erdoğan, Z. (2008), "Pişinik Yastık Halısı", 38. Icanas (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) Maddi Kültür, 2008, Ankara.
- Diler, A. ve Gallice, M. A. (2018). *Kilimin Sembolleri, Unutulmuş Bir Dilden Kesitler*. İstanbul: Alfa.
- Erbek, M. (2002). *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Dumat Offset Ltd.
- Etikan: ve Kılıçarslan, H. (2012), "Dokumalarda Yıldız Motifi", I. Uluslararası Türk Sanatları Sempozyumu ve Sanat Çalıştayı 08-09 Kasım 2012, Konya.
- Genç, M. ve Koyuncu Okca, A. (2017). "Yörüklerin Geçim Kaynağı ve Dokumalarında: Keçi- Goats in Sources of Income for and Weaves Of Yuruks." *Asos Journal Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Y/S. 5 (52): 97.
- Görgünay, N. (1973). *Doğu Yöresi Halıları*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları 163, Ajans- Türk Matbaacılık Sanayii.
- Görgünay Kırzioğlu, N. (1994). *Türk Halk Kültüründe Doğu-Anadolu Dokumaları ve Giysileri*. Ankara: Türk Halk Kültürü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları No: 7.
- Katı, İ. E. (2009). *Elazığ Şehir Rehberi*. Anka Kitap, Çayda Çıra Yayıncılık.
- Kavcı, E. (2012). "Kadifekale'de (İzmir) Tevni Dokumacılığının Günümüzdeki Durumu." 7. *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma (Kilim-Cicim-Zili-Sumak) Sempozyumu Özel Sayısı 1-4 Kasım 2010, Arış Dergisi*, Ankara: SFN Televizyon Tanıtım Tasarım Yayıncılık Ltd. Şti, S (7): 74-85.
- Kıyak, A. (2016). *Halk Dindarlığı Bağlamında Kutsal Mekân Anlayışı, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C/S. 2 (2): 159-181.
- Koyuncu, A. (2009), "Serinhisar (Denizli) Düz Dokumalarının Teknik ve Desen Özellikleri-The Techniques and Design Properties of Flat Weaving in Serinhisar (Denizli)", II. *Uluslararası Türk El Dokumaları (Tekstil) Kongresi ve Sanat Etkinlikleri Selçuklu Halılarının Anısına-II. International Turkish Tekstile (Hand Wovens) Congress and Art Activity 14-15 Mayıs 2009, Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanlığı Yayınları, Anka Basım Yayın Ltd., Konya*.
- Koyuncu Okca, A. ve Genç, M. (2017). "Yörük Göçlerinde Deve-Camel in Yuruk Migrations." *Jasss The Journal of Academic Social Science Studies*: 58:

- 226.
- Özgür, M. (1997). Tevni/Teşi, Orta Anadolu Kürtlerinde Halı Sanatı. Birnebûn, Almanya: Apec-Tryck&Förtag: 2, 14.
- Öztürk, İ. (2007). Dokumaya Giriş (Halı, Düz Dokumalar ve Dokuma Kumaşların Üretim Teknikleri). Ankara: Mor Fil Yayınları.
- Tekin: (2016). "1940'lı Yıllara Kadar Nazilli Kazası ve Çevresinde Pamuk Üretimini Geliştirme Çabaları-The Efforts of Improvement Cotton Production in Nazilli Region by 1940s." *Jasss The Journal of Academic Social Science Studies*: 45: 258.
- Türkay, C. (1979). Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Türkmen, N. (2001). Orta Asya Türkmen Halıları İle Tarihi Anadolu-Türkmen Halılarının Ortak Özellikleri. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı: 274.
- Yılmaz, N. ve Koyuncu, A. (2009), "Yörük Yaşam Biçiminin Geleneksel Dokumalara Yansıması", 10. Ulusal El Sanatları Sempozyumu, 19-20 Kasım 2009, İzmir.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Öz, N. D. ve Aksoy, E. (2018). Zeyve Aşiret Dokumalarına Bir Örnek: Baskil Hacı Hasan Baba Türbesi'ndeki Halı Seccade ve Yolluklar, *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7710>, Number: 69 Summer II 2018, p. 193-211.

